

5.3 LA FABRICACIÓ TRADICIONAL D'OBRA

El procés de treball dels teulers o rajolers per fabricar les peces d'obra era el següent:

Obtenció de l'argila

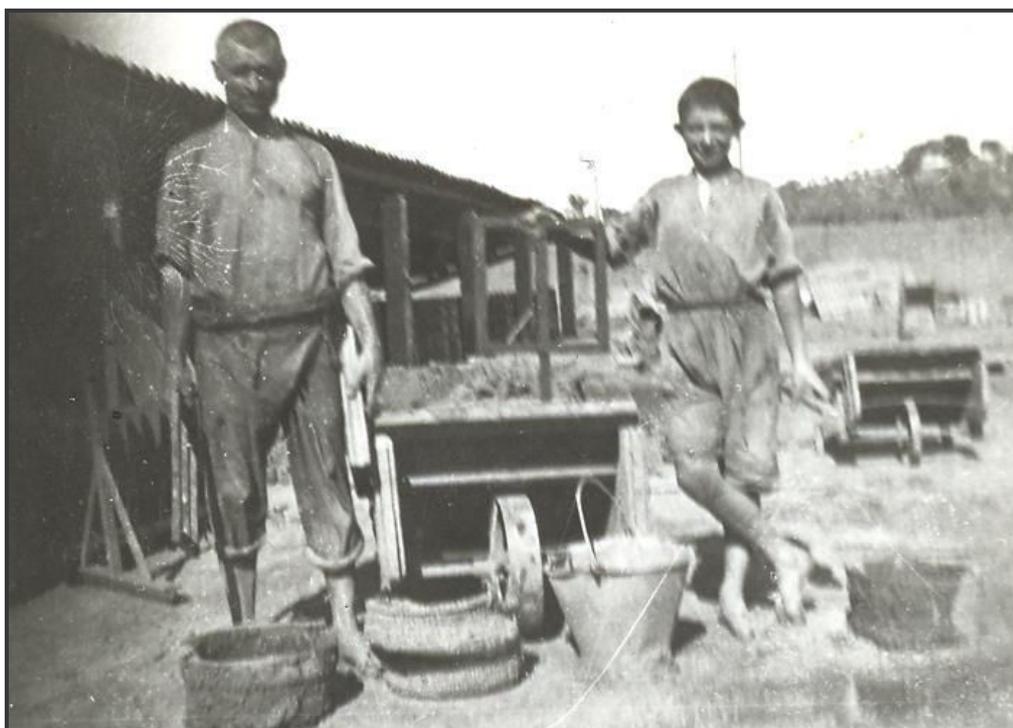
La matèria primera es treia de la **terrera o terrer**. L'argila és molt abundant gairebé a tot arreu, però abans de construir un forn, s'asseguraven que aquest material fos adequat, de bon treballar i sense rocs o gabarros (terrossos durs) que podien malmetre l'obra durant la cocció. Per comprovar-ho feien algunes peces i les coien en altres forns.

Al terrer s'hi treballava quan hi havia poca feina al forn, que solia ser a l'hivern o en temps humit que impedisís assecar l'obra. S'arrencava la terra **a pic i pala**, i si calia, es passava per un **garbell** per a separar-ne les pedres i els gabarros. Si la terrera no era al costat del forn, s'hi duia la terra amb un **carro de trabuc** (bolquet).

Parar bassada

Quan es volia fer obra, el dia anterior s'havia de parar bassada, posant terra i aigua a la bassa en proporció adequada. L'endemà es pastava amb mans i peus, o només a mà si el fang era per a teules o rajola prima.

Abans d'entrar a la bassa del fang, l'aigua passava per un bassó on es posaven els motlles de fusta en remull quan no es feien servir, per evitar que en assecar-se, es deformessin. Si a causa de la secada s'acabava l'aigua, calia portar-la en carro.

Pere Vila i el seu pare, a la plaça del forn. Any 1935

Emmotllar

Aquesta feina es feia a terra, a la **plaça**, on s'escampava cendra, o cendra amb sorra, formant una solera al lloc on s'havia d'emmotllar. La seva funció era evitar que el fang s'enganxés a terra. En canvi, les teules s'emmotllaven al damunt d'una taula.

S'omplia un carretó amb fang de la bassa i es portava al lloc de la plaça on es treballava. El teuler anava agafant porcions de fang i n'omplia el motlle, passant-hi la **rasadora**, un llistó per treure el fang sobrant. Les peces s'allisaven llavors amb les mans molles, per això calia tenir un **test** (recipient de fusta en forma de galleda) ple d'aigua al costat, encara que si les peces eren primes, en lloc d'allisar amb les mans es feia amb una làmina de ferro amb mànec de fusta anomenada **garrot**. A continuació es llevava el motlle i es passava per cendra, o per sorra i cendra barrejades, o es mullava, a fi que el fang no s'hi enganxés.

En desenmotllar solia formar-se una aresta a la vora de les peces que s'aplanava prement amb el **trucador** o **picador**, una fusta plana amb mànec. Aquesta operació també servia per aplanar les rajoles primes que en assecar-se es corbaven una mica.

Les teules es feien a la taula, on es podien fer també rajoles, totxos i maons de quart. El fang per a teules havia de ser més espès, i s'havia de pastar a mà al damunt d'una fusta. Les teules es feien com les altres peces planes, amb un motlle en forma de trapezi. Un operari feia lliscar la peça ja desemmotllada cap a la vora de la taula, on un altre home la recollia amb la **posadora**, que li donava la forma de teula. Amb la posadora s'anaven posant les teules a terra, on havien de mantenir la forma fins a assecar-se, encara que per estalviar espai a la plaça, les teules ja es podien posar dretes l'endemà d'haver-se fet, de dues en dues, encarades. Si es feien peces planes a la taula, en lloc de posadora s'utilitzava una fusta ben plana.

Rajoler emmotllant maons. Any 1935

Assecar

L'obra es mantenia estesa a la plaça fins que era seca. Llavors s'anava acumulant prop del forn fins que n'hi havia prou per a fer una cuita. Entretant, si feia falta, **s'esbravava**, feina que consistia en treure amb un ganivet o un simple tros de llauna les rebaves que podien quedar a les peces.

L'assecat de l'obra venia determinat per les condicions del temps, per això la millor època per fer obra era a l'estiu. Al Bages s'emmotllava de març a octubre, i es guardava l'obra crua sota teulada per anar fent cuites a l'hivern, tot i que si convenia es podia coure a qualsevol època de l'any.

Enfornar

L'obra seca s'apilava ordenadament dins del forn, fins a dalt, deixant lliure la prolongació dels forats que sortien de la volta, a fi d'assegurar el tiratge i portar la calor cap al material a coure. Podien apilar-se fins a 10 ò 12 rengs d'obra, que feien un gruix de 3 ò 4 metres. La càrrega del forn es cobria amb obra posada de pla i grapats de fang o bé amb **teulissos**: trossos petits de teula o maó. Un sistema eficient era cobrir la càrrega amb totxos sencers i alguns de partits per la meitat, que eren utilitzats com a tapa per a regular el tiratge dels forats, tapant-los o destapant-los a convenir.

Abans de coure s'havia de repassar la volta i enfangar-la on estava malmesa per les fornades anteriors. El foc ho consolidava coent aquesta reparació.

Coure

Es cremava brancom de pi, generalment en forma de grans feixos anomenats **costals**, que abans de ficar-los al forn es partien i se'n separaven els **torrats** o branques més gruixudes, que es gastaven a les llars de foc domèstiques. El combustible s'empenyia cap a dins i es removia dins del forn amb la **forca o forcalla**. Normalment no es tapava la boca del forn.

El forn assolia uns 1.000 graus de temperatura i agafava un color daurat. Calia alimentar el forn nit i dia, per tal que no baixés la temperatura, i calia també controlar el foc, que no fos excessiu i que estigués ben repartit. El foc es controlava i dirigia tapant i destapant la coberta de la càrrega, ja que com més forats hi deixaven més tiratge tenia el forn i més intensa era la combustió.

Si una part de la fornada s'escalfava excessivament, es començava a fondre i a vitrificar-se, cosa que s'endevinava des de fora per un lleuger enfonsament de la zona afectada. Llavors, en l'argot dels teulers, es deia que "haviem fet un sant", potser per les formes escultòriques que presenta l'obra que ha sofert aquest procés.

Quan el color daurat arribava a la part alta, la cuita es donava per acabada. La durada de la fornada depenia del tamany del forn, en un de mitjà durava de dos a tres dies amb les seves nits, en que es cremaven de 300 a 400 feixos. Un cop cuita l'obra, es tapava la boca del forn amb pedres i fang i es deixava refredar lentament durant 4 ò 5 dies.

Desenfornar

Un cop refredat el forn, es netejava, guardant la cendra en un lloc cobert, ja que com s'ha dit abans, era utilitzada quan s'emmotllava.

L'obra cuita es retirava i s'apilava a l'exterior per a la seva venda.

Venda de l'obra

Les teules, maons, rajoles... s'apilaven a l'aire lliure i es venien allà mateix al consumidor o eren transportats en carro a les obres. La venda sempre era a tant la peça.

Tots els pobles grans i ciutats tenien forns, per tant, els clients solien ser els del mateix poble o com a molt, de pobles petits de la rodalia. A més, les peces d'obra són un material pesat i quan tot el transport es feia en carro o a l'om dels animals la distància era un problema.

Algunes cases de pagès tenien forn propi

El treball al forn d'obra

La feina dels teulers era feixuga, com moltes feines ho eren abans de la industrialització. La feina al taller es feia a pic i pala, el fang es pastava amb mans i peus, es treballava moltes hores al pic del sol a ple estiu, es passaven moltes estones ajupits, solien anar descalços i bruts de fang, durant la cuita s'havia de vetllar el forn dia i nit... Tot i que els teulers més experts feien les tasques més delicades, com fer teules, tothom col.laborava en qualsevol de les feines, segons les necessitats.

Les peces d'obra

Les peces més habituals que es feien eren les següents:

La teula: La teula tradicional o àrab es fabrica al nostre país fa segles, i devia ser la peça dominant als forns d'obra, ja que s'anomenaven arreu "teuleries", sent els "teulers" els artesans que hi treballaven. Sembla que **rajoleria** i **rajoler** són termes relativament moderns.

El cairó: És una peça quadrada, de mides variables antigament, pels voltants d'un pam de costat. Sembla que, amb la teula, són les peces d'obra cuita més clàssiques. Servia per a enrajolar, tant les estances interiors com les eres de batre. Els cairons de les eres es marcaven amb passant-hi els dits quan s'emmotllaven, a fi de que els animals no hi rellisquessin, i els de l'interior de les cases eren llisos. El cairó s'estandaritzà a 20 cm. modernament.

El tovot: Originàriament era una peça grossa de fang sense coure que servia per a fer parets de manera similar a la tàpia. A finals del segle XIX es seguien fent tovots, encara que cuits. Amb el temps, van caure en desús, ja que eren feixucs i de mal treballar.

El pitxulí o melindro: Era estret i gruixut, més o menys de 10 x 30 x 8 cm. S'utilitzava per fer els claveguerons, conductes de les aigües residuals de les cases.

Algunes peces s'anaren estandaritzant en unes mides d'una mica menys de 30 cm de llarg i 15 cm d'ample i així han continuat fins ara. Foren les següents:

El totxo o maó: Peça molt utilitzada per a fer paret, cantonades, arcs i pilars. El seu gruix era pels voltants de 5 cm.

Maó de quart: De 3'5 a 4 cm. de gruix. Solia servir per a fer envans i altres obres d'interior.

Maó prim: D'uns 2 cm. de gruix.

Rajola: D'un cm. de gruix. Solia servir per a recobrir el terra (enrajolar).